

Хас бикрдин киши олобо сардык уонна харага балаһалараах. Уһа көтүү уонна таһыры түһүү албах объективниһи уонна субъективнай түгэнэртэн тутулуктааллар. Итинтэн профессор Георгий Прокопьевич Башарин эмиэ куоппатаһа.

Саха литературатын историятыгар 40-күс сыһар садалааныларга суолтаах карчак нэмнэртэн биһирдэстэринэн буолбута. Георгий Прокопьевич эр санаатынан, дэҕүрүүрүсүн, тус бэлэтин ыһаамныһынан буржуазнай национализмыга олорор суох буруйданыһа үс сүрүбачча үтүө ата бөлүгэр түһэрибдибэт.

Быһыл Башарин ССРС НА Истории институтугар «Саха үс реалист сырдаталаччылары: Кулаковский, Софронов уонна Неустроев» (общественный ой-санаа историктаттан) темада кандидаткай диссертацияны көмүскээбитэ 50 сылын туолар. 1944 сыллаахха автор саха литературатын төрүттөөччүлөр, классиктар дьэи көрсүлүк ааттаталаабыт үс суруйалаччытын туһунан монографията баччаттан тахсыбыта.

Ол нэм тэмцээнээх туолуудыг нэрлэж үерүүтүн. моральнаа дуоһууныг ылыбатын. төгөө да сэринг бар турдур, санаата өрө көтөбүлдүүтүн үчүгэйдик өйдүүр буолуохтаахтар. Сүрүбаччылар, театр, наука эгэлээрнэгэр өрө көтөбүлдүү улаанын өйдүүбүн.

1950 сүүлээххэ бэс хайгар эмнэ итэ институтуна история астуалына проблемаларыттан бирдэс-тэртитэ—Саха сиригэр аграрнай сыһаанынамыларта—докторскай диссертационна ситийилээхтик көмүскүүр. Официальный оппонентар, историческай наука доктордара М. К. Рожкова, В. К. Никольская, Н. Н. Степанов уонна тыл эппит ученайдар үлэбэ үрдүк сыһааныны биригиттэрэ, улахан научнай суолталдаарынан аахпыттара, диссертант аграрнай сыһаанынамылалары үөрэтэтиг сата проблемалары туруорууга уонна бэлдэригэ инципациятын бэлэтээбиттэрэ. Үлэни көмүскээччи научнай эргиргэ одус элбэх сааны, ким да чинчийэ илигин, архивнай уонна атын матырыйаалы киллэрбит бэлэтээммитэ.

Диссертант консультант, исторической наука доктор С. А. Токарев тэд этнигигэр үлэ авторын туһунан: «Г. П. Башарин научнай мөрсөөгүн туох ордуук бэлиэ омороруй – ол нийн ураты үлэһитэ, нийэниллээ, туруоруммут сыллыа хайдах ситиһэри сатыра эрэ буолбатах, научнай үлээ нымтэн да тутулуга суога, проблемалары байыта сатаан туруоруу уонна олору быһарыыга бэйэтин айыма тииһинэ эмиэ буолар» – диэбитэ.

ССРС НА Историјада институтун Ученый соби-
тин 18 чилиннерз: академиктар, чилин-коррес-
понденттар, доктордар уонна кандидаттар биш са-
лаанан Г. П. Башаринга историческый наука до-
кторун степенин изгарттерго.

Отут абыс саастаах наука доктора кэлээт, Саха сиринээги научнай-чинчийар база старайы научнай сотрудууһун быһыытынан татымнээх чинчийэр үлэтин салҕабыта, ону сэргэ преподавателлээн үлэ-лээбитэ. Оттон 1951 сыл сатыһыыһыттан ленинститут старайы преподавателлээн уонна ССРС историын кафедратын сэбиэдиссыйин аһаммыта. Хууталлыыр үлээт Георгий Прокопьевич суду суолтаны биэрэрэ. Тута студенттары научнай үлээт тардан барбыта, 40 сыл устата үлэлээбит «История» куруһуогу тэрийбитэ. «История» нөҥүө суу-һунэн студенттар, киһи бары аспираннара ааспыттара. Алта уонтан тахса киһи историяҕа уонна атын наукаларга кандидатскай, докторскай диссертация-лары номуускаабиттара.

Үс суруйлааччы ата-тигизибитин уюяа икки үлэ-
ни көмүскээдин кээиниттэн айар үдөнүн дьарыста-
нарга балачча солтоох бышыгыга-майгыга уюяа сыл
ааспыта. Ити көрүчкү көм профессор олохун сындык
баданатынан булар.

Визе уонусу сыллартан хараага балаһа сабалар-
мыта, «төрүттээчилэригиз» 1951 сыл ахсынны
10 күнүгэр «Правда» хаһыанна «Саха литератури-
тын историйатын табатын сырдаткыһын» дигэн ыс-
татыһыны баччааттаһыт үс автор: А. Сурнов, С. Бо-
рисов уонна Л. Климович буолбуттара. Ол иккит-
тэ «буржуазнай национализмы» официаллаадык
үлүтү охсуу буолбута — 1952 сыл олунуу 6 күнүгэр
партия обкомун бюротун «Саха литературатын ис-
торийатын сырдаткыһа буржуазнай-националистиче-
скай токурутуулар тустарынан» уураада тахсыбы-
та.

Мин бичаагчид дээр литературоведчид ба ур-на литературний критикад «тохууртуу» дээр тер-мин тугтууларийг бичдэгнийг. Литературоведчийн терминыг олохдараа да итгэхдээ хоруйг бичдэгт.

«Тохууртууны» тухаараачид партиягттан убуу-

ХАНТАН КҮҮС-УОХ ЫЛАРАЙ?

дубута, отгон бюро кэрингтэн нэвдлэл буолан баран дууһаһантан босхолонута. Үс реалист-сырдлааччы сурыйааччылар тустарынан киингэ антинаучнай, антимарксистскай, буржуазнай- националистическай үлэ быһытынан сыналдаммыта. Сотору киингэни боллуттара.

Бүрө үгүс үлэнэн, сытына киришсинэн чөлүгөр түбэриллибитиз туора сонута. Монография автору- гөр өр кизмиз буржуазнай националист дин дьа- рык сыһаарыллыбата. Ученый аатын эинтестари сытыылаан-буруустаан арастан ырыппытара. Түһкөр киини көнөрү да буолбакка, «дьаарай» националист дин ааттаабытара.

Диссертацияны бигергэтэни тардыллыгыта Урдуну аттестациялыыр комиссия 1952 сыл иуусе устар 12 күнүгэр эрэ 1950 сыл бос ыйын 5 күнүгөр көмүскэммит диссертацияга олобуран историческай наука докторын степененингэр уонна профессор эванизетын бигэрэр туһунан болпуруюну көрбүтэ. Былаастаахтар бабаларын хоту быһаарын тахсыахтаадын сэрэйэр уустуга суоҕа. — Г. П. Башаринга историческай наука докторын ученай степененингэрэр туһунан ходотайствонны, диссертация буржуазнай-националистическай алгастардааһынан (тоғара көмүстүн «токуруттуулар» буолбатах!) ылымманна, ССРС истористын нафедратынын профессор эванизетыгар бигергэтэр ходотайствонны ылымманна. Ити өссө итэбэс буолан тобус сыл анараа өртүгэр ылымсыллыбыт уураах эмнэ дьынэ суоғунан аардыллыбыта: «ССРС НА Историчда институту сэбиэтин 1943-сыл балаһан ыйын 10 күнүлээди Г. П. Башаринга «Саха үс реалист-сърдатааччыта...» диссертацияны көмүскээһингэ олобуран историческай наука кандидатын ученай степененингэрэни туһунан уураабы, үлэ буржуазнай национализм позициятытан суруллубутунин, политическай өртүнэн буортулааһын уонна куруудай методологическай алгастардааһынан, көтүрүргэ».

Республикара суос-сородох историческай наука докторыгар үлэ бэрт эрийинэн көстүбүтэ. 1952 снл бэс ыйыгар младшай научнай сотрудник дуоһуна- ытгар ылбыттара. онтон 9 ый буолан баран босхо- лообуттара. 1953 снл муус устартан ого туристич- ескай станциятын методичкалар үлэллир чыска- ыткисыбита. Тобус чилиннискэх улахан дьээ көргөнгө итн «үрдүк» дуоһунас бүлүмүгү буолбатах этэ.

Научнай надрдарга, интеллигенцияда уелсайынан, С. З. Борсов, А. И. Захаров (кинилэр саамай өрөгөйдөөн сылдыар кэмнэригэр) уонна сорох карьерада дуулулар ученайдар, суруйааччылар, чиновниктар өртүлөрттөн сыһыан итинник этэ. Кини научнай степенитан, профессор эванизыттан, үрдүк үөрэх заведениетыгар үлэлииртэн матык, партиятан уһулуу курдук ыар охсууну ылбычча кини уйуо-тулуйуо суога этэ. Георгий Прокопьевич эр санаатын, хабааннаабат тимир волютын, кини кырдык кууһугар эрэлин сөбүөххэ эр сөп. Оттон кини ыстаалтан кутуллубут кини буолбатах этэ эбэтэ, барыбат курдук сүрэхэ итин хаанынан төбөр, дууһата, өйө-санаата эрийдирэр, ыларбэти күүрэрэ. Улахан дыа нэргэни аһылыгынан хааччылар кыһалда эмээ кыпчылар уонна, тигээр, мистэгэ былаһы бас билэн олороччу дыанынан туруорсар репрессиялар түбүгүн куттала эмээ эмэра.

Очотооду сэдлэр ырахаттарын захембанса, Георгий Прокопьевич дылыла ыар охсууларын эрдэхтин, аатын-суолун түһэрбоккэ туораабыта, Тоҕо? Хантап иттичэ күүһү ылбайт? Туох-хаанын кининэ, кини туруорсар боһуруостара кырдык-таабар, табатыгар, кэлин сии-биир тиллэллэригэр итэрбэрэ. Иккиннээн, кини соротох бусобатааһын билэрэ—киини интеллекция, норуот өйүүллэрэ, Россия ученайдары, суруйааччылары өйүүллэрэ уонна көмөлөһөөлөрө. Уһуһааһы партинай организмга уонна ученайга байатыгар бөлөх уонна бикрдиннээн дьонтон, үһүлүннэһэ араа араналарыттан сурук тар кээллэрэ. Литератураттан уонна истэрияттан буюатын тайиччи дьон өйбөлөрүн ученайдарын дыадыттан итэрэбэргиниллэрэ, кинилэхэ утуону саныылыларын биллэрэллэрэ. Ол ученайга күүһү биэрэ, санаатын өрө кэтэрэ.

Үгүйнэн, бэрт, нура хуяхтлах, мөлтөх, ол эрээр бөмийнлээх тунг баара—дынз кэргэнэ уонна

Георгий Прокопьевич тузу да аяксыбнык туран ырыдыгы була, неме нурдугу уонна хаабылдьыттан куотар туһуттан Москвага көтөргө быһаарыммыта. Ону истин доһотторо бары өйөөбүттэрэ. Иван Михайлович уонна кини кэргэнэ, Лидия Николаевна проезд харчытынан хааччыбыттара.

Итн нурдук, кисталэгийнэн олуннаа 19 хүнүгэр
Дьокүүскайтан барбыта.

Степан Гаврильевич Денисов — партия коорд-
таары комитетин аттацияда уонна пропагандада
отделын собиэдиссир Москвада көтөр биллэти
атылалары уонна туох да мэйэйи суох көтүү ту-
һунан көрсөтүлүбүт ыйыллыта.

Москвада тийгэйт бастагы күнүттэн минихэ дөгөттөрө калиталэбхиттөрө, Дьомускайтан сурунгары гулпута. Олунньу 27 күнүгэр суруллубут сурунча Георгий Проктоевич икки табаарыһа—Николай Григорьевич Иванов уонна Матвей Федорович Тихтырдаков—научнай учреждениеларга, уорэх заведениеларыгар, айар төрүтүдэлэргэ, колхозтарга (буруксузнай национализмы саралыы) сорунтаах мунууһахтар, эитиннэр, активтар буолуталыһылларын туһунан ыспасхыттар.

Г. П. Вазарин диссертацията дуу эбэтэр партия обкомун бюротун уурааҕа уонна диссертацияны туора сотуу дуу — хайалара норуотка улахан хормонуну оҕорбутай диин сирдээх ыйытты үөс-күүр. Итиннээх хорутуулаах аппиэти, мин санаабар, ССКП обкомун бюротун 1989 сыллаахха мам ыйын 10 күнүгөр ылымтат «ВСК(б)П Саха уобаластаады комитетин 1952 сыл олунньу 6 күнүгүрэди уураады сылаһатын быһыылланын көтүрү «туһунан» уурааҕа биэрэр. Гоголь герониятыны учураттаах партияный бюро бэйэтин бэйэтэ таһыммта (үс сурыйааччы боппуроронугар 5 уураах таһаарыллыбыта эбэр!).

Угустар Георгий Прокопьевичка саба түвүүлэри дүңнээхтин билэн, итэдьиэн туран онгөрбөхторун туһунан калли мүнэх комиссиян туран этэллэр. Сөрөх дьон эмнэ ити курдук бэйэлэрин ирааһырды-ныахтарын сөп этэ. Георгий Прокопьевич ученай быһымынан, олоххо эриллибит опытынан дьон дьылбатыгар араас түгүмүр — мировоззрение, по-литика, монголизмура, карьера — сабыдыаллыыла-рын үчүгүйдик өйдүүр.

Үүнэ бэйэтэ түһүгэр холку уонна халбаһаабат этэ. Олоххо бэйэтэ суолунан айаһаабыта, идеялары сыйтан киирсинэлэртэ чистөөхтүн, научнайдыҥ, бытархайдаһыта, быдыар үөхсүүтэ, атыттары дьаралыктааһына, догустооһына суох нэмүүсэбиэ.

Дыдыла бары эриндрэрин-мукуурдарын вахсы бакка, бэйэтин үлэтигтэн астынан, нуруотун тапталыттан, ытытабылыттан дьоллоон, котөхпүт бары сүрүн проблемнай бөнүрүөстэрин нуруот өйүүрүн, олоххо иллэринин билэн кыайыылаах бу олохтон барыта, Ыраах аттанарыгар түөһүгэр Саха Республикатын А. Е. Кулаковскай аатынан государственнай бириэмийэтин лауреатын значоҕулаа. Ол иһин саха нуруотун уһулгуччулаах уолун чыһын уонна достонностовун иһин өр сымлаах дьаһыардаах охчулукта түмүктэммитин көрөһүлүгөр.

Бэлэсэн сагалыг толкуйдаах дьон кэлэхтэрит-
тэн бары саагааларга интеллектуальнай куустарыг
сыйһан тэрдүттэн уларыйда. Итиннэхэ олбучу мээтэн,
оруолу республика Президентэ М. Е. Николаев
ылар. Биниги адабыт үлэтисэр урдүк уонга кыр-
дыһаах сыанабылы бнэрбитин иһин киннэхэ ис
сүрөхтөн махтаннабыт.

Минь-научнай чинчийһин суруйар буолбатахпын. Сылалым-соруугу миннэ суох, ол туһунан суруугу сабаланыһыттар этэн турабын. Кэргэнни олбута сыда туодууттар күндү иһиһин, өлөрүм аһа-ларыт, сизээрнэм эһалэрин ахтар кириэстэбэл ос-туох тула өлөрөөччүлэртэ эрэ буолбакка, олохун анаабыт норуотугар эмнэ көксиргэт, ахтыһабын, са-наабын үлэстэртэн кыйаан туттумуһым.

К. И. ПЛАТОНОВА,
профессор Г. П. Башарин одгобото,
Дзюкууснай н.

Чуричинская районная типография Мининформсвязи Республики Саха (Якутия) в Чурапча, ул. Карла Маркса, 28